

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Пояснювальна записка

до дипломного проекту бакалавра

на тему:

ПЕЙЗАЖ «СПОГАД» І МЕТОДИКА ОВОЛОДІННЯ ОСНОВАМИ
ПЛЕНЕРНОГО ЖИВОПИСУ В ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ

*Текст містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне*

джерело

Виконала: Смоляр Анна Сергіївна,

студентка 4 курсу, групи 40 ом
напряму підготовки 023

Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація

Керівник: Труш В. М., член Національної
спілки художників України, старший
викладач кафедри образотворчого
мистецтва НПУ імені

М. П. Драгоманова

Рецензент: Руденко І. В., к. п. н., доцент

кафедри образотворчого мистецтва
НПУ імені М. П. Драгоманова

КИЇВ 2021

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

Факультет педагогіки і психології

Кафедра образотворчого мистецтва

Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр

Напрямок підготовки 02 Культура і мистецтво

**Спеціальність 023 Образотворче мистецтва, декоративне мистецтво,
реставрація**

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри
професор Шевнюк О.Л.**

23 " **вересня** 20**20** року

**З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ СТУДЕНТУ**

Смоляр Анна Сергіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проекту) ПЕЙЗАЖ «СПОГАД»
І МЕТОДИКА ОВОЛОДІННЯ ОСНОВАМИ ПЛЕНЕРНОГО ЖИВОПИСУ В
ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

керівник роботи (проекту) Володимир Миколайович Труш, старший викладач
кафедри образотворчого мистецтва НПУ ім. М.П. Драгоманова.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом від "20" жовтня 20**20** року № 3

2. Строк подання студентом роботи (проекту) 26 травня 20**21** року

3. Вихідні дані до роботи (проекту) Створити пейзаж на тему «Спогад», виконаний в
техніці олійного живопису та розробити методику оволодіння основами плерного
живопису в позашкільних навчальних закладах

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно
розробити): 1. Прослідкувати основні етапи розвитку плерного живопису. 2.
Визначити основні види роботи на плері. 3. Розглянути методичні засади
навчання учнів закладів позашкільної освіти основ плерного живопису. 4.
Розробити методику роботи з дітьми на плері.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Полотно, олія, розмір 100 x 60 см.

6. Консультанти розділів роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Труш В.М., ст. викладач кафедри образотворчого мистецтва		
2	Труш В.М., ст. викладач кафедри образотворчого мистецтва		

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Затвердження теми дипломного проекту	жовтень	викон.
2.	Збір теоретичного, практичного та творчого матеріалу до дипломного проекту	листопад	викон.
3.	Затвердження ескізів дипломного проекту	березень	викон.
4.	Творча робота над дипломним проектом	березень	викон.
5.	Формулювання висновків дипломного проекту	квітень	викон.
6.	Попередній захист проекту	травень	викон.

7. Дата видачі завдання 23 вересня 2021 р.

Студент

(підпис)

Смоляр А.С.

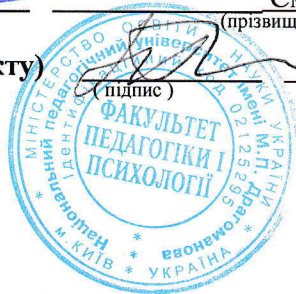
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи (проекту)

(підпис)

Труш В.М., старший викладач

(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

Примітки:

1. Форму призначено для видачі завдання студенту на виконання дипломної роботи (проекту) і контролю за ходом роботи з боку кафедри і директора інституту (декана факультету).
2. Розробляється керівником дипломної роботи (проекту). Видається кафедрою.
3. Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОГО ПРОЕКТУ

Направляється студент Смоляр А.С.
(прізвище та ініціали)

до захисту дипломної роботи (проекту)

за напрямом підготовки **02 Культура і мистецтво**

спеціальністю **023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація**

на тему: ПЕЙЗАЖ«СПОГАД» І МЕТОДИКА ОВОЛОДІННЯ ОСНОВАМИ
ПЛЕНЕРНОГО ЖИВОПИСУ В ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Дипломний проект і рецензія додаються. (назва теми)

Декан Факультету проф.Олефіренко Т.О.
(підпис)

Довідка про успішність

Смоляр А.С.

(прізвище та ініціали студента)

за період навчання на факультеті педагогіки та психології з 20 14 року до
20 21 року повністю виконав навчальний план за напрямом підготовки,
спеціальністю з таким розподілом оцінок за:

національною шкалою: відмінно 79,49%, добре 20,51%, задовільно 0,0 %;

шкалою ECTS: A 79,49%; B 20,51%; C 0,0 %; D 0,0 %; E 0,0 %.

Секретар факультету

А.Олефіренко А.Олефіренко Т.О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Висновок керівника дипломної роботи (проекту)

Студент (ка)

Смоляр Анна Сергіївна відповідально та старанно працювала над теоретичною та практичною частиною кваліфікаційної роботи. Написання методичної частини та етапи створення творчої частини роботи відбулися згідно встановленого графіку. У своїй кваліфікаційній роботі дипломантка засвідчила високий рівень професійних знань та володіння художньо педагогічними вміннями і навичками. Бакалаврський проект виконаний на високому рівні і заслуговує високої оцінки.

Керівник роботи (проекту)

(підпис)

“26” Травня 20 21 року

Висновок кафедри про дипломну роботу (проект)

Дипломний проект розглянуто.

Студент

Смоляр А.С.

(прізвище та ініціали)

допускається до захисту даного проекту в Державній екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри

образотворчого мистецтва

професор О.Л.Шевнюк

Примітки:

1. Зазначаються дані щодо навчальних досягнень студента за період навчання у вищому навчальному закладі, висновок керівника дипломної роботи (проекту) та висновок кафедри про дипломну роботу (проект).
2. Формат бланка А5 (148×210 мм), 2 сторінки.

ВІДГУК НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Смоляр Анна Сергіївна

(Прізвище, ім'я, по-батькові)

Зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

ОКР бакалавр

Тема дипломної роботи

Пейзаж «Спогад» і методика оволодіння основами плерного живопису в позашкільних навчальних закладах

Матеріали полотно, олія

1. Актуальність теми Питання оволодіння учнями позашкільних навчальних закладів основами плерного живопису є досить актуальним в сучасних реаліях, що пов'язано з недостатньо розробленим методичним інструментарієм. Оновлення та розширення методики занять оволодіння основами плерного живопису стало провідним завданням кваліфікаційної роботи дипломантки.

2. Позитивні якості роботи

Під час роботи над дипломним проектом Смоляр А.С., творчо попрацювавши над композиційним і гармонійним колористичним вирішенням авторського пейзажу, створила завершений мистецький твір – пейзаж «Спогад», який підтверджує професійне володіння дипломанткою технікою олійного живопису та вміле втілення знань з композиції, колористики, передачі простору на плері. Було досліджено вітчизняну та світову мистецьку спадщину за обраною темою.

3. Практична цінність висновків і рекомендацій У методичній частині кваліфікаційної роботи дипломантка продемонструвала високий рівень знань особливостей організації у позашкільних навчальних закладах занять на плері, Смоляр А. також чітко і ґрунтовно прописала методичні засади навчання учнів живопису на плері у навчальних закладах позашкільної освіти, що допоможе їй в подальшій практичній роботі успішно організовувати плерні заняття, використовувати всю різноманітність форм та методів вищевказаного навчання для кращого засвоєння учнями основ плерного живопису.

4. Наявність недоліків

У творчій частині кваліфікаційної роботи наявний момент певної неузгодженості в кольоровій подачі стежки на передньому плані картини. Проте, цей недолік є не суттєвим і не впливає на загальне позитивне враження від роботи.

5. Загальна оцінка роботи Кваліфікаційна робота виконана на високому рівні та заслуговує високої оцінки.

Науковий керівник

Старший викладач кафедри образотворчого мистецтва Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Груш Володимир Миколайович

(прізвище, ініціали)

«25» травня 2021 р.

РЕЦЕНЗІЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Смоляр Анни Сергіївна

(Прізвище, ім'я, по-батькові)

зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація
ОКР бакалавр

Тема дипломної роботи «ПЕЙЗАЖ «СПОГАД» І МЕТОДИКА ОВОЛОДІННЯ
ОСНОВАМИ ПЛЕНЕРНОГО ЖИВОПИСУ В ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ»

1. Висновок про ступінь відповідності.

Бакалаврський проект Смоляр Анни відповідає вимогам ідентичних науково-практичних робіт згідно кваліфікації і профільуючій спеціальності. Студенткою виконані поставлені завдання, досягнуто мету дослідження у повному обсязі. Обґрунтована структура вправ та завдань, які апробовані у процесі педагогічного експерименту під час виробничо-педагогічної практики, створено авторську композицію «Пейзаж «Спогад» у техніці багатшарового живопису олією на полотні.

2. Перелік позитивних якостей роботи (з виділенням елементів творчості).

У теоретичній частині бакалаврського проекту зроблено акцент на особистості вчителя образотворчого мистецтва та специфіці занять за межами аудиторії в оточенні природи.

Докладно розписана організація пленерних занять та структуровані вправи і завдання від простих до складних та творчих.

У творчій роботі «Пейзаж «Спогад» привертає погляд глядача композиційний центр, утворений мальвами.

Гарно підібрана роздільно-компліментарна кольорова гама.

Приділена увага характерній фактурі поверхні будинку, паркану, рослин, стежки.

Вдало застосована композиційна побудова твору завдяки асиметрії розташування образів, але які розкривають його внутрішню динаміку та складний ритм.

Доречно використано композиційний прийом зі стежкою, яка веде погляд спостерігача від переднього до дальнього плану, завдяки направляючих ліній, що формують простір.

3. Перелік основних недоліків роботи

Серед недоліків теоретичної частини бакалаврського проекту є незначні орфографічні та стилістичні помилки.

У творчій роботі забагато тьмяних кольорів, що не характерне для творів імпресіоністів.

Але це не впливає на схвальне оцінювання бакалаврського проекту.

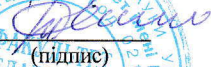
4. Загальна оцінка роботи

Бакалаврський проект виконаний на достатньому рівні і заслуговує високої оцінки.

5. Висновок про можливість присвоєння випускнику кваліфікації

Вважаємо, що бакалаврський проект Смоляр Анни спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація заслуговує на подання до захисту, а студентці можна присвоїти освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр».

Рецензент

(підпис)

Руденко І. В.

(прізвище, ініціали)

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри образотворчого мистецтва Національного Педагогічного Університету імені М. П. Драгоманова

(вказати вчений ступінь, наукове звання, посада та місце роботи)

«25» травня 2021 р.

Довідка
про результати антиплагіатної перевірки бакалаврської роботи

Комісією з академічної етики факультету педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова здійснено перевірку бакалаврської роботи на тему: **Пейзаж «Спогад» і методика оволодіння основами пленерного живопису в позашкільних навчальних закладах**

студентки (та) 4 курсу спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація щодо дотримання норм академічної етики.

ППП студента **Смоляр А. С.**

За результатами аналізу роботи та аналізу звіту подібності, який було згенеровано системою виявлення збігів/ідентичності/схожості компанії UNICHECK, комісія дійшла до наступного висновку (*вибрати один з варіантів*):

1) Комісією *не виявлено* академічного плагіату. Дана бакалаврська робота може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

2) *Комісією частково виявлений академічний плагіат 1,57%, а саме порушення процедури цитування наукових джерел.* Дана бакалаврська робота може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

3) Комісією виявлено академічний плагіат (обґрунтування факту академічного плагіату додається). Дана бакалаврська робота не може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

4) Інше

Голова комісії

Секретар комісії

Матвієнко О.В.

Шулигіна Р.А.

Дата 6 травня 2021 р.

Ім'я користувача:
Матвієнко Олена Валеріївна

ID перевірки:
1007865264

Дата перевірки:
15.05.2021 12:51:46 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
15.05.2021 13:20:17 EEST

ID користувача:
95448

Назва документа: ДИПЛОМ_Смоляр

Кількість сторінок: 39 Кількість слів: 8822 Кількість символів: 68086 Розмір файлу: 95.06 KB ID файлу: 1007960637

1.57% Схожість

Найбільша схожість: 0.61% з Інтернет-джерелом (http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP010433.html)

1.57% Джерела з Інтернету

120

Сторінка 41

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

1.87% Цитат

Цитати

3

Сторінка 42

Посилання

1

Сторінка 42

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЛЕНЕРНОГО ЖИВОПИСУ	7
1.1. Історія розвитку пленерного живопису та види роботи на пленері	7
1.2. Технологічний процес створення авторського пейзажу «Спогад»	14
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЖИВОПИСУ НА ПЛЕНЕРІ	18
2.1. Організація пленерних занять у закладах позашкільної освіти	18
2.2. Форми та методи навчання живопису на пленері у закладах позашкільної освіти	24
ВИСНОВКИ	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	35
ДОДАТКИ	40

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток людської цивілізації яскраво доводить одну незаперечну істину: кожна людина є такою, якою її сформувала сім'я та школа. В цьому контексті українська школа є базою для формування суспільства, що визначатиме майбутнє України.

Із Закону України Про позашкільну освіту [21], з Національної програми виховання учнівської молоді в Україні [19] та Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді [16] випливає, що українська освіта ґрунтується на багатовікових вітчизняних традиціях в загальному контексті європейської та світової інтеграції з орієнтацією на фундаментальні загальнолюдські демократичні цінності громадянського суспільства. Світогляд теперішніх школярів формується переважно під впливом стихійних культурологічних факторів соціального оточення, засобів масової інформації, особливо соціальних мереж. Вповні, розуміючи свою відповідальність за підростаюче покоління, сучасна педагогічна наука вносить зміни до шкільних програм, зміщуючи їх у бік гуманітаризації.

Пленерний живопис давно став предметом дослідження. Йому присвячені як ґрунтовні монографії, так і численні статті, як за кордоном, так і в Україні. Науковий інтерес до історії не зникає і нині. Можна згадати праці М. Азаркіна [1], Л. Рябчука [27], В. Черватюка [34], В. Чурсіної [37], в яких дослідженню пленерного живопису приділяється значна увага.

Не менш ґрунтовно і всебічно розробляється і питання викладання пленерного живопису в шкільних і позашкільних навчальних закладах. Тут до роботи професійних науковців Г. Бєди [3], В. Візера [5], В. Давидова [8], М. Маслова [12], В. Раковича [24], О. Сиви [29], долучилася ціла плеяда вчителів-практиків (О. Сумченко [33], Л. Черній [36]) та інші. Вони істотно збагатили педагогічну науку методичними розробками, придатними для використання художниками-викладачами пленерного живопису, в тому числі в позашкільних навчальних закладах.

В Україні і у світі педагогічна наука активно розробляє різні методики навчання образотворчого мистецтва в закладах позашкільної освіти. Заклади позашкільної освіти, де навчання не обмежене рамками шкільної програми, дозволяють поглибити знання учнів, найбільш всебічно розкрити творчий потенціал кожної дитини і «мають стати осередками виховання справжньої духовності, плекання творчої особистості, виховання людини, що характеризується високою емоційно-естетичною культурою» [17]. Проте, поглиблене викладання образотворчого мистецтва в гуртках має свої особливості, передусім, різноманітністю видів образотворчого мистецтва. Кожний його вид, що учні опановують в гуртках, має свої методи, прийоми та способи подачі й засвоєння художнього навчального матеріалу. Для творчої роботи «Спогад» було обрано мотив завітчаного куточка біля хати, зокрема, домінантного звучання набувають мальви як символ сільського подвір'я. У своїх творчих роботах мальви зображали Катерина Білокур «Мальви і троянди», «Квіти за тином», Ілля Рєпін «Мальви», Віктор Зарецький «Мальви», Данило Нарбут «Мальви». Робота на пленері має свої особливості, тому і викладання пленерного живопису потребує спеціальної методики. Однак, в програмах з образотворчого мистецтва для закладів шкільної та позашкільної освіти методикам, що прийнятні для пленерних занять, приділяється недостатньо уваги. Ці методики, зауважимо, крім іншого, мусять враховувати той факт, що діти, які приходять на навчання в гурток образотворчого мистецтва, різняться як за віком, так і за рівнем художньої підготовки.

Отже, темою нашого дослідження обрано *«Пейзаж «Спогад» і методика оволодіння основами пленерного живопису в позашкільних навчальних закладах»*, що актуалізує один з різновидів пейзажного живопису – пленерний живопис.

Мета дослідження: запропонувати методику оволодіння основами пленерного живопису в закладах позашкільної освіти; проаналізувати мистецькі твори для створення творчого пейзажу «Спогад».

Завдання дослідження:

- прослідкувати основні етапи розвитку пленерного живопису, визначити основні види пленерних творів;
- виконати живописний твір за матеріалами пленеру, провести його композиційний та колористичний аналіз, поетапність виконання творчої роботи;
- визначити основні форми позашкільної роботи, скласти фахову та педагогічну характеристику викладача образотворчого мистецтва;
- систематизувати зміст та визначити методи навчання пленерного живопису у закладах позашкільної освіти;
- запропонувати методіку оволодіння учнями живопису на пленері.

Об’єкт дослідження – процес оволодіння основами пленерного живопису в закладах позашкільної освіти.

Предмет дослідження – методіка оволодіння основами пленерного живопису в закладах позашкільної освіти.

Методи дослідження – загальнонаукові та мистецтвознавчі: огляд та систематизація методологічної, психологічної, педагогічної, мистецтвознавчої літератури з метою дослідження питання методіки навчання пленерного живопису; системно-структурний – для виявлення й теоретичного обґрунтування методичних основ формування художніх умінь учнів; спостереження та аналіз творчих робіт учнів – для виявлення ефективності та перевірки результативності розробленої методіки.

Наукова новизна одержаних результатів:

- вперше запропоновано методіку оволодіння основами пленерного живопису в закладах позашкільної освіти; проаналізовано мистецькі твори Катерини Білокур «Мальви і троянди», «Квіти за тином», Іллі Рєпіна «Мальви», Віктора Зарецького «Мальви», Данила Нарбута «Мальви»;

- досліджено історичний розвиток пленерного живопису в розрізі внеску національних художніх шкіл у його становлення та визначено основні види пленерних творів;

- охарактеризоване основні форми позашкільної роботи та зроблений ґрунтовний перелік фахових педагогічних знань та вмінь учителя образотворчого мистецтва;

- конкретизовано зміст, форми і методи оволодіння основами плерного живопису у закладах позашкільної освіти.

Практичне значення одержаних результатів. У даному дослідженні на основі зібраних, систематизованих та проаналізованих джерел зроблено спробу визначити найбільш прийнятну методику оволодіння основами плерного живопису для різновікових груп дітей у закладах позашкільної освіти. Даний матеріал може бути використаний як у власній викладацькій практиці, так і у роботі вчителів образотворчого мистецтва у закладах позашкільної освіти.

Апробація методики оволодіння основами плерного живопису відбулася на звітній науковій он-лайн конференції студентів та аспірантів «Освіта і наука – 2021», 6-7 квітня 2021 рік. Національний педагогічний університет імені М.П Драгоманова, м. Київ.

Матеріали наукової роботи оприлюднене на II Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка образотворчого мистецтва: традиції, сьогодення, перспективи». 15-16 квітня 2021 рік. Кафедра образотворчого мистецтва. Факультет педагогіки і психології. Національний педагогічний університет імені М.П Драгоманова, м. Київ [15].

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЛЕНЕРНОГО ЖИВОПИСУ

1.1. Історія розвитку пленерного живопису та види роботи на пленері

Пейзаж – це самостійний жанр в образотворчому мистецтві, об'єктом зображення якого є природа. Пейзаж один з композиційних елементів художнього твору – опис природи в просторі.

Пейзаж – порівняно молодий жанр образотворчого мистецтва. Початок його формування мистецтвознавці відносять до XV століття, а як самостійний вид живопису пейзаж утвердився у XVII-XVIII століттях.

Великий внесок в розвиток пейзажного жанру зробили нідерландські митці. Впродовж XV-XVI століть вони розробили цілу систему вальорів, опанували світлоповітряну перспективу, а також накреслили схеми побудови композиції пейзажу.

З кінця XVIII століття у світове мистецтво зі своїм власним, чітко вираженим національним обличчям, своїм світоглядом, своїм сприйняттям дійсності входить англійське мистецтво. Мистецтвознавці зазначають, що найцікавіші досягнення англійського образотворчого мистецтва належать до жанру пейзажу, насамперед акварельного. Саме в пейзажному живописі Англія випередила континентальну Європу.

Безсумнівно, найбільша роль в розвитку живописного жанру з англійських художників належить Джону Констеблю. Він одним із перших почав писати етюди на пленері, на відкритому повітрі, випередивши таким чином інших художників в передачі незвичайної свіжості барв і безпосередності враження, особливо в передачі кольорових ефектів. Передача миттєвого стану природи надавала кожній його роботі особливої принадності й гостроти. Картини Констебля стали справжнім одкровенням для європейських, передусім французьких романтиків.

Ще одним визначним англійським пейзажистом був Джозеф Меллорд Вільям Тернер. Він знай як творець нового виду пейзажу – романтичного. Стихією Вільяма Тернера була передача бурхливих емоційних сил природи. Передача світла і повітря, фантастичних світлових ефектів, передача враження митця від побаченого була головним завданням його як пейзажиста. Предмети у художника з роками, поступово перетворюються на барвисті плями і служать лише матеріалом для колористично-декоративних рішень. Вільяма Тернера заслужено вважають предтечею французьких імпресіоністів.

Франція у XIX столітті поступово набуває слави світової художньої Мекки. А для розвитку сучасного пейзажного мистецтва значення творчості тамтешніх живописців має вирішальне значення.

Французькі художники-пейзажисти, зробили натурний малюнок на природі, або на пленері, обов'язковою умовою створення пейзажних робіт. Ці художники в 1830-х роках об'єдналися в громаду однодумців, що писали реалістичні твори, приділяючи увагу найменшим деталям, з поетичним і навіть пасторальним відтінком пейзажі. Своїм осередком вони зробили село Барбізон. Пейзажі у художників – барбізонців приглушені тонально, багаті на тонові переходи, прості й буденні сюжетно. До барбізонської школи відносять кілька десятків художників, але передусім це – Теодор Руссо – засновник і натхненник школи, ЖюльДюпре, Нарсіс Діаз де ла Пенья, Жан-Франсуа Мілле, Шарль-Франсуа Добіньї (на своєму човні-майстерні здійснив подорож річками Франції, створивши численні офорти і картини). До барбізонців часто відносять і непересічного майстра пейзажного живопису, з його неповторним серпанковим тональним живописом, який також часто виходив на пленер – Каміля Коро [23].

Серед інших видатних європейських майстрів, що працювали на пленері варто згадати Олександра Калама [11], що став засновником нового напрямку в швейцарському живописі так званого епічного альпійського пейзажу.

Франції завдячуємо і подальшому розвитку пленерного живопису. Він пов'язаний з появою в останній чверті XIX століття нової мистецької течії – імпресіонізму. Сама назва течії походить від назви намальованої за методом роботи з натури картини видатного французького художника – імпресіоніста

Клода Моне «Враження. Схід сонця» (1972 р.) (Додаток Б, рис.А.1.1). Головним принципом імпресіонізму був відхід від скрупульозного відтворення, основним стилістичним прийомом — зображення не самого предмета, а враження від нього. У мистецтві імпресіонізму відчуття художника, його бажання психологічно вплинути на глядача стало визначальним.

На пленері з імпресіоністів, крім Клода Моне, активно працювали такі неперевершені майстри пейзажу, як Каміль Піссарро, Огюст Ренуар, Альфред Сіслей. На відміну від своїх попередників барбізонців, що писали свої пейзажі з натури, але воліли закінчувати свої картини у студіях, ці художники весь процес створення картин переносять на природу. Пленерні малюнки дозволили безмежно розвинути живописні горизонти творчості цих митців. Зокрема, привели до небаченого досі висвітлення художньої палітри, домінування в їхніх роботах чистих немішаних барв.

Оскар-Клод Моне виробив власний унікальний стиль письма, що поєднував відмову від глибини рисунка і деталізації, з експресивністю і ритмічністю мазка. Для митця важливо було не просто відтворити пейзаж, а передати безпосереднє враження від природи, де кожна мить щось змінюється, де кожен предмет набуває нових барв залежно від освітлення, погоди, рефлексів.

Огюст Ренуар прагнув сполучити напівпрозорі вальорні напівтони з фактурним кольором в різних місцях однієї картини і як наслідок створив свою неповторну дуже виразну техніку живопису, що поєднала фактурний мазок і лесування.

Каміль Піссарро, вважаючи колір унікальним образотворчим засобом, працював з чистими кольорами, а сутність зображеного, глибину малюнка передавав через паралельні, діагональні або перпендикулярні мазки.

Альфред Сіслей не винайшов власної техніки малювання. Але у прагненні до простоти і доступності мистецтва він часто творить картини в одному колористичному тоні, прагнучи досягти у своїх роботах художньої простоти, тобто того, що стало наріжним каменем наступного покоління художників —

пейзажистів: Вінсента ван Гога, Поля Гогена, Поля Сезанна, Анрі Тулуз-Лотрека, інших художників – постімпресіоністів.

Імпресіоністами були проаналізовані проблеми предметної колористики та візуалізації об'єктів у постійно мінливому природному середовищі. Засадничим надбанням імпресіоністичного живопису стала відмова від коричневих, чорних та землянистих фарб, що сприяло висвітленню колірної палітри.

Серед російських пейзажистів Івану Шишкіну, безперечно, належить місце найсильнішого художника. Іван Шишкін був знавцем рослинного світу, більшість його картин присвячені лісу або пейзажам, де присутні дерева, які він майстерно, до дрібниць, виписував.

Славу майстрів пейзажу здобули талановиті російські художники – Олексій Саврасов, Ісаак Левітан, Василій Поленов. До російських художників, як правило, зараховують і таких геніальних художників-пейзажистів, як Іван Айвазовський, Архип Куїнджі, Ілля Рєпін.

Іван Айвазовський – художник світової слави, один з найвидатніших майстрів-мариністів. Хоча метод роботи художника полягав у тому, що він відтворював картини за плернерними ескізами, начерками, а не з натури, його твори вражають реалістичністю та емоційністю. Окрім морської тематики, в доробку Івана Айвазовського є талановиті пейзажі різних місцевостей України.

Архип Куїнджі один з самих надзвичайних художників другої половини ХІХ століття, роботи якого здобули світове визнання. Художник відзначався такою незбагненною передачею світлових ефектів, що його навіть називали «художником світла». Картини художника з краєвидами України ввійшли в скарбницю найкращих творів світового пейзажного та плернерного мистецтва.

Чарівна українська природа послужила джерелом натхнення для цілої плеяди національних художників. У 1880–1890-х роках в українському живописі виникає суто національний по духу, ліричний за настроєм плернерний пейзаж-етюд, пізніше названий «пейзажем настрою». Українські художники у відтворенні місцевої природи підкреслювали емоційну складову зображуваного,

послуговуючись для цього традиціями української колористичної культури, національної художньої естетики.

Сергій Васильківський – видатний український художник, фундатор національної пейзажної школи, майстер пейзажу. Кожна його картина неповторна та різнопланова, сповнена сили і повноти життя. Головним мотивом творчості Васильківського був образ України. Сергій Васильківський багато подорожував Україною, створюючи ландшафтні та архітектурні пейзажі.

Іван Труш – видатний майстер ліричного, а також архітектурного пейзажу. Оригінальний колорист, у своїй творчості він був близький до імпресіоністів. Улюблений образ митця – самотня сосна, став своєрідним символом його творчості.

Петро Левченко – майстер невеликої ліричної пейзажної картини. Працював переважно в жанрі плерного пейзажу, замальовуючи краєвиди Харківщини та Київщини із застосуванням творчих засобів імпресіонізму.

Микола Бурачек – один з найяскравіших представників імпресіонізму в українському живописі. Талановиті роботи художника не просто безпосередньо фіксують стан природи, а формують глибинний образ землі, як філософського явища.

У ХХ столітті українське пейзажне мистецтво у світі гідно представляли такі геніальні митці, як Микола Глущенко, Тетяна Яблонська, Сергій Шишко.

Микола Глущенко – слава та гордість українського образотворчого мистецтва. Знаменитий глущенковський колорит назавжди визначив його, як своєрідного й витонченого оспівувача природи, суто пейзажиста зі своєю власною живописною мовою.

Тетяна Яблонська – видатний живописець України. Її пейзажні твори вирізняються багатим колоритом, композиційною досконалістю та оригінальністю просторових рішень. Полотнам художниці притаманні лаконічність, майстерність декоративного узагальнення.

Сергій Шишко – талановитий пейзажист, майстер композиції, геній колористики. Колір для нього чи не головний компонент побудови картини, коли врівноважуються колірні маси, окремі плями доповнюють, підтримують

одна одну, в гармонійній єдності будують форму. Крім того, Сергій Шишко став літописцем Києва, створивши галерею пленерних робіт «Київська сюїта» – більше 100 картин та етюдів. Він нерідко поєднував жанри, роблячи натюрморт частиною пейзажу чи інтер'єра.

Пейзаж, нарисований з натури, і сьогодні є одним з улюблених жанрів сучасних українських митців, що гідно продовжують традиції своїх видатних попередників. Українська пейзажна школа гідно представлена в сучасному світовому живописі.

Пленер, що з французької означає «на відкритому повітрі» - техніка роботи митця на природі, при природному освітленні, написання картин поза майстернею. Пленер, на відміну від традиційного живопису в майстерні, дозволяє художнику з великою точністю відобразити на полотні, або папері багатство оточуючих фарб за найменших змін кольору натури.

Класичний короткотривалий пленер, виконаний в техніці алла прима, передбачає наявність у живописця обмеженої кількості часу для написання твору. Художник не продовжує працювати над картиною в майстерні після повернення з натури, щоб внести будь-які коригування. В іншому випадку твір вийде якісно іншим, оскільки буде безповоротно втрачена активна роль світла і повітря в ході роботи над ним.

Пленер – досить складна у виконанні техніка для початківців. При написанні картини на відкритому повітрі постійно змінюються умови навколишнього середовища, з'являються і зникають всілякі колірні відтінки. Особливо помітним це стає в сонячну погоду, при мінливій хмарності.

Художник може писати картини на пленері різними видами фарб: олією, аквареллю, акрилом або гуашшю. Але для того, щоб ідеально передати все багатство натури при природному освітленні, йому доводиться враховувати багато нюансів, в тому числі час доби і пори року. Скромні розміри більшості пленерних картин можна легко пояснити особливостями роботи над ними, бо художнику доводиться нести з собою всі необхідні матеріали для творчості.

Починаючи роботу на пленері, художник, передусім, шукає гарну композицію для своєї роботи. Тому більшість художників починають роботу з більш простих видів малюнка.

Зарисовка – різновид рисунка, на якому художник протягом короткого проміжку часу зображує конкретний об'єкт спостереження. В образотворчому мистецтві зарисовку зазвичай використовують для підбору матеріалу для майбутнього твору. Зарисовки з натури також часто роблять під час подорожей, щоб зафіксувати на папері особисті враження від поїздки: красу природи, видатні зразки архітектури і типажі людей.

На зарисовках часто зображають пейзаж, тварин, рослини, людей, архітектурні об'єкти. Художники використовують різні засоби виконання: олівець, вугілля, фарби, туш, фломастер. Можуть використовувати різні техніки виконання: лінійні, тональні, комбіновані. Для створення зарисовки художник витрачає не менше 30-40 хвилин, залежно від розміру і деталізації рисунка.

Зарисовки – невідємна частина навчання учнів у пленерному живописі. З цього виду рисунка часто починають навчання на пленері. Зарисовки з натури підходять для відображення на папері статичних предметів, а для рисування рухомих предметів художники роблять начерки.

Іншим різновидом пленерного рисунка є начерк. У ньому художник намагається відобразити на папері суть побаченого без ретельного опрацювання деталей. Для створення начерку живописцю не рідко вистачає 5 хвилин. Начерк зазвичай являє собою зображення предмета в спрощеному вигляді за допомогою підручного набору художніх матеріалів, передусім, найчастіше олівця.

Начерк – обов'язкова складова навчання художника-початківця. Під час роботи на пленері за допомогою начерку можна зафіксувати своє сприйняття предмета спостереження, передати емоції від побаченого, по експериментувати з композицією (пошуковий метод), відобразити на папері окремі елементи майбутньої картини.

Більш складним видом рисунка, який часто використовують у роботі на пленері, є ескіз. За допомогою ескізу художник вирішує основні композиційні

завдання: підбирає оптимальний формат полотна, характер освітлення, розмір та розташування об'єктів, колірні співвідношення.

Ескізи рідко стають закінченими художніми творами. Навпаки, під час роботи над картиною художник зазвичай виконує багато попередніх ескізів, шукаючи нові варіанти втілення творчого задуму. Як і зарисовка, ескіз може бути виконаний як олівцем, так і вугіллям, фарбами, тушшю, чорнилом, сепією і навіть кульковою ручкою.

Етюд у живописі – невеликий за розміром художній твір, написаний з натури для її подальшого вивчення і використання в процесі створення картини. Етюди видатних майстрів живопису часто стають самостійними творами мистецтва.

Художники-початківці малюють етюди в процесі навчання для розвитку окоміру, тренування зорової пам'яті, підвищення рівня майстерності та закріплення практичних навичок. А пізніше, художник за допомогою етюдів детально досліджує взаємодію предметів в композиції, знаходить оптимальне колірне і світлове рішення майбутнього твору, підбирає ідеальний ракурс, форму і розташування об'єкта, фіксує на папері власні враження та емоції від побаченого. Етюд є основною формою роботи художника на пленері.

Художник, що виходить на пленер, може виконати свої творчі задачі – намалювати твір протягом одного дня. Може приходити і малювати один і той самий краєвид по два або більше днів, ризикуючи втратити початкові враження від побаченого. А може, на основі зібраних ескізів, начерків, етюдів, виконувати складні творчі завдання в умовах майстерні, створюючи досконалі, за творчим задумом та технікою виконання, живописні пейзажі.

1.2. Технологічний процес створення авторського пейзажу «Спогад»

Концепція творчої роботи на тему «Спогад». У кожного з нас є таке місце, що навіює теплі спогади дитинства. Для мене – це рідне село, воно завжди асоціюється з чимось затишним, щирим, теплим та безтурботним. Місцем, де

людина зливається з природою, місцем, де хочеться дихати на повні груди. Всі колись були в селі: хто проїздом, хто в гостях, а для когось це рідна оселя. У більшості з нас в селі живуть бабусі й дідусі, родичі та знайомі. Там начебто повертаєшся в безтурботний час дитинства. Саме тому в своїй дипломній роботі було вирішено поринути думками в дитинство та перенести спогади про село, рідну хату на полотно. Пишучи «Спогад», поринаєш в яскравий, теплий вечір, в атмосферу спокою і затишку, в неймовірно чарівний світ. Саме цей, пов'язаний з радісними спогадами мотив, повертає нас в щасливе дитинство. Для роботи, мною було розроблено класичну композицію, де використано композиційний прийом зі стежкою, яка веде погляд спостерігача від переднього до середнього плану. Є певний ряд направляючих ліній, що формують простір. По мірі віддалення від переднього плану об'єкти набувають прохолодних відтінків, а кольори, що його повторюють, світлішого тону. За задумом, увагу привертають мальви, які є композиційним центром роботи. Робилася спроба побудувати врівноважену композицію, простір замкнути і зробити самодостатнім, щоб усередині картини, погляд постійно повертався до мальв, як до композиційного центру. Для виконання дипломної роботи була обрана техніка багатошарового живопису олією на полотні. Олія дозволяє передати ті відтінки, які точно передають настрій та сюжет картини.

Нас завжди приваблювала краса квітів, деякі з них особливі, тому що асоціюються з дитинством. Найвиразнішим тогочасним спогадом – є мальви, квіти, що мають надзвичайний квіт, квіти, що для нас є певним символом «батьківської хати». Вони і досі ростуть вздовж паркану, завжди притягують погляд до себе, висотою, розмаїттям кольорів та їх відтінків.

Мальви є одними з найулюбленіших квітів України. Мальва втілює в себе красу, вроду, молодість і є традиційним елементом сільського краєвиду. Сюжети з мальвами стали перлинними в творчому доробку таких художників як К. Білокур, В. Зарецького, Д. Нарбута, І. Рєпіна, Є. Волкова, К. Моне, Г. Клімта. А дехто, як з'ясувалося після написання твору, виявив в поетизації мальв навіть творчу спорідненість Н. Полуян-Внукової «Мальви під вікном» (2008 р.), «Мальви біля тину» (2009 р.) і «Мальви біля двору» (2007 р.).

Катерина Білокур у своїх творах «Мальви і троянди» (1958 р.), «Квіти за тином» (1935 р.), Віктор Зарецький «Мальви», Данило Нарбут «Мальви» (Додаток В, рис.В.1.1-В.1.2) зробили мальви центром композиції своїх полотен. У картинах «Мальви» Ілля Рєпін та «Український пейзаж з хатою» (1910 р.) Юхим Волков зафіксували красу мальв на полотні, яка приваблює глядача (Додаток В, рис.В.1.3-В.1.4). Намалювавши декілька ескізів, які надані в додатках, вирішили, зупинитись на темі спогаду про хату. Для кращої композиції роботи, додали кількість та розмір квітів. З куратором дипломної роботи погодилися, що робота буде виконана на полотні, олійними фарбами. Пізніше було обрано формат дипломної роботи, розміром 100х60 см. Техніка написання – змішана, в основному пастозними мазками, яка доповнена лесуванням.

Робота написана в стилі імпресіонізму, спочатку була задумана в реалістичній манері написання, але згодом дещо стилізована.

Для написання роботи були використані такі матеріали:

- ґрунтоване полотно натягнуте на раму, розмір 100х60 см.;
- олійні фарби;
- пензлі;
- розчинник;
- палітра.

Пейзаж «Спогад» за жанром можна віднести до сільського, за піджанром до ліричного, історичного, ландшафтного. За сюжетом пейзаж – ідилічний. Твір виконано олією в манері багат шарового живопису. Горизонт та всі компоненти картини розташовані так, що ведуть погляд в глибину простору. Цей, вписаний в прямокутний вертикальний формат, пейзаж можна охарактеризувати як закритий. Композиція пейзажу асиметрична, статична, але в ній присутня внутрішня динаміка. Немає повторів, однакових форм та напрямків, тому ритм є складним. Засобами передачі глибини простору виступають лінійна та повітряна перспективи. Глибину рисунка визначає плановість зображуваного, а відмова від дальнього плану – свідомий вибір автора. Твір може стати ілюстративним матеріалом під час пленерного заняття, як зразок вирішення

тонально-колористичного співвідношення. Плановість читається за рахунок контрастів кольору, фактури та масштабу. Колорит пейзажу насичений, нейтральний. Колірна гармонія – роздільно-компліментарна. Переважають жовтогарячі, зелені та сині кольори. Відсутня яскраво виражена домінанта, але художньо вибудовано активний рух вглиб картинної площини, що підсилює відчуття простору. Задля передачі атмосфери глибини було застосовано прийом повітряної перспективи. Приділяється особлива увага фактурі. Будинку, паркану, рослинам, стежині підібрані притаманні тільки цим предметам фактури. У творі вдалося втілити образ ідилії.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЖИВОПИСУ НА ПЛЕНЕРІ

2.1. Організація пленерних занять у закладах позашкільної освіти

Вчитель образотворчого мистецтва – це не просто людина, що володіє фаховими, педагогічними та мистецькими знаннями, уміннями та навичками, але й являється всебічно розвиненою творчою особистістю. Творчість являється основоположною складовою мистецької освіти, дозволяє людині повною мірою розкрити свої природні таланти, здібності, потенціал.

Тому сучасна вітчизняна наука виділяє мистецьку освіту у самостійну освітню галузь, що спрямована на розвиток у людини наявних здібностей, естетичного смаку, здатності сприймати художні цінності, тобто тих якостей, які спонукають до активної творчої діяльності та вдосконалення власної емоційної культури.

В українській освітній системі поряд з початковою та середньою освітою, широкого поширення набула позашкільна освіта, що розвивається у позашкільних навчальних закладах, діяльність яких регулюється державою. А на законодавчому рівні – у Положенні про позашкільний навчальний заклад.

Так, «початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади: школа мистецтв, центр, палац, будинок художньої творчості дітей, юнацтва та молоді, художньо-естетичної творчості учнівської молоді, дитячої та юнацької творчості, естетичного виховання» [18].

Гурток – це об'єднання вихованців, учнів і слухачів відповідно до їх нахилів, здібностей, інтересів до конкретного виду діяльності з урахуванням їх віку, психофізичних особливостей, стану здоров'я. Середня наповнюваність гуртків, груп, секцій, студій та інших творчих об'єднань у позашкільному навчальному закладі складає 10-15 учнів.

«До позашкільного навчального закладу зараховуються вихованці, учні і слухачі, як правило, віком від 5 до 18 років. Положеннями про окремі типи позашкільних навчальних закладів або статутом позашкільного навчального закладу може передбачатися також інший вік.

Гуртки, групи та інші творчі об'єднання позашкільного навчального закладу класифікуються за трьома рівнями:

- початковий рівень – творчі об'єднання, діяльність яких спрямована на загальний розвиток вихованців, виявлення їх здібностей та обдарувань, прищеплення інтересу до творчої діяльності;

- основний рівень – творчі об'єднання, які розвивають інтереси вихованців, дають їм знання, практичні уміння та навички, задовольняють потреби у професійній орієнтації;

- вищий рівень – творчі об'єднання за інтересами для здібних і обдарованих вихованців» [18].

Відповідно до рівня класифікації, визначаються мета і перспективи діяльності гуртків, груп та інших творчих об'єднань, їх чисельний склад, обирається програма.

Враховуючи зазначене, варто навести також узагальнюючий перелік художньо-педагогічних умінь учителів образотворчого мистецтва, зокрема в позашкільних загальноосвітніх закладах, тобто умінь необхідних викладачеві для ефективної передачі фахових знань, умінь і навичок у процесі педагогічної діяльності.

Серед педагогічних вмінь учителя варто виділити такі:

- вміння планувати, аналізувати та контролювати навчальний та виховний процеси та окремі заняття з образотворчого мистецтва, як у межах навчальних класів і аудиторій, так і в умовах природи;

- вміння методично правильно і в певній оптимальній послідовності вести навчання, вміння виконувати навчальний план з одночасним поясненням матеріалу, вміння організувати навчальну постановку;

- вміння розробляти цікаві творчі завдання, що передбачає педагогічне планування змісту, мети і способів розв'язання навчального завдання, а також

прогнозування наслідків педагогічної діяльності при виконанні завдання учнями, зокрема, вміння об'єктивно оцінювати роботи учнів та мотивувати їх до подальшої творчої роботи;

- вміння підібрати, застосовувати та комбінувати результативні методи, форми, прийоми і засоби навчання образотворчому мистецтву;

- здатність до пошуку нових вирішень різних педагогічних та психологічних ситуацій і художньо-творчих завдань, вміння творчо підходити до роботи;

- вміння творчо застосовувати міждисциплінарні художньо-педагогічні знання при виконанні пленерних завдань.

Не менш вагомими є риси характеру педагога, його здатність вибудувати педагогічно доцільні стосунки з учнями, зануритися у внутрішній світ вихованця, емоційно впливати на учнів. Визначальним фактором успішного навчального процесу є усвідомлена внутрішня потреба учителя в роботі з дітьми. На цій засадничій основі будується довіра учнів до вчителя, його авторитет серед учнів, здатність вчителя зацікавити своїм предметом, здатність мотивувати учнів до навчання, творчих пошуків, реалізації у художній діяльності.

Художник-викладач обов'язково повинен мати ґрунтовну мистецтвознавчу підготовку та культурну освіченість, в нашому випадку, знати, зокрема, творчість видатних пейзажистів, а також жанри, стилі, манери та техніки виконання пейзажних композицій у світовому мистецькому доробку. Мати ораторський хист, вміти чітко висловлювати свої думки і враження. Тобто вміти сприймати, інтерпретувати й оцінювати мистецькі твори різних видів, жанрів і стилів, а також спроможність виказувати особисте ставлення до них, аргументувати свої думки й оцінки, використовувати фахові поняття і терміни. Вагомими для викладача є мистецький хист, образне мислення, здатність застосувати наявні знання та вміння у самотійній діяльності.

Педагогічні вміння вчителя образотворчого мистецтва знаходяться у тісному взаємозв'язку з його художніми вміннями.

Художник-педагог, який володіє тільки педагогічними знаннями й вміннями, але не знає при цьому теорії та практики образотворчого мистецтва, не зможе повною мірою навчати своїх вихованців художній майстерності. Для цього педагог мусить володіти зображальною технікою та живописними вміннями та навичками, численними технічними прийомами роботи та способами їх застосування. Та зрозуміло, вчитель мусить вміти користуватися живописними і рисувальними знаряддями, різноманітними художніми матеріалами, знати їх хімічні та оптичні властивості.

Серед знань, вмінь та навичок художника-педагога найважливішими є вміння:

- виражати творчий задум образотворчими засобами;
- грамотно поетапно вести роботи;
- цілісно сприймати натуру;
- компоновати зображення у заданому форматі, вибирати розмір, форму та орієнтацію формату, точку малювання;
- будувати зображення предметів на площині з виявленням їх конструктивної основи та композиційної структури;
- дотримуватися послідовності зображення різних типів натурних постановок і мотивів;
- користуватися засобами виразності різних художніх технік здійснювати їх творче коригування;
- створювати виразні й естетично значущі образи природи;
- виокремлювати зображуваний мотив,
- узагальнено передавати пропорції, рух і характер форми предметів, знати пластичну анатомію та механіку рухів, закони світлотіні, теорію кольору;
- працювати співвідношеннями;
- цілісно сприймати натуру у тривимірному просторі та зображати її на двовимірній площині формату («рисувати формою») з урахуванням загального колірної та тонального стану освітлення і просторовості;
- аконстатно сприймати зображувані об'єкти;

- правильно визначати лінійні і об'ємні пропорційні взаємозв'язки між предметами;

- помічати конструктивні особливості форми зображуваних предметів, підпорядковувати зображення кольоро-тональним законам;

- відображати лінійну та повітряну перспективу;

- застосовувати закони, правила, засоби та прийоми композиції.

Майбутній учитель образотворчого мистецтва має не тільки володіти окресленими художніми вміннями, але й бути здатним навчити цьому своїх вихованців.

Організуючи роботу з навчання мистецьким вмінням для учнів різних вікових груп під час роботи в гуртках при позашкільному навчальному закладі в умовах навчання образотворчого мистецтва на пленері, вчитель безумовно використовує методичні розробки своїх попередників, накопичений минулими поколіннями художників – викладачів, освітянський та педагогічний досвід, практичні здобутки.

Робота на природі під час пленеру суттєво відрізняється від практичних занять в класах. Для роботи на пленері, гуртківцям може знадобитися різне мистецьке обладнання. Вчитель образотворчого мистецтва має чітко визначити, яке саме обладнання та матеріали будуть необхідні учням для виконання запланованого пленерного завдання. Тому вчителю необхідно попередньо скласти перелік обладнання та матеріалів, які будуть потрібні учням у роботі. Для роботи на пленері знадобляться такі матеріали та обладнання:

- етюдник – спеціальна коробка з місцем для зберігання етюдів і художніх матеріалів, обладнана висувними металевими ніжками;

- мольберт «тринога» – розкладна конструкція, на якій кріпиться планшет;

- планшет – дерев'яний тримач для паперу на жорсткому каркасі, на якому тримається папір під час роботи;

- розкладний стілець;

- видошукач – картонна широка рамка, що допомагає художникам-початківцям у пошуках вдалої композиції на природі; відсіює зайві елементи композиції, концентруючи увагу на головному;

- папір, картон різних видів;
- ґрунтоване полотно для роботи олійними фарбами;
- альбом для начерків і замальовок;
- графічні матеріали – графітні олівці різної м'якості, фломастери, лінери, художня туш, чорнила;
- м'які матеріали – пастель, вугілля, сангіна, соус;
- живописні матеріали – акварельні, гуашеві, акрилові й олійні фарби;
- розчинники для олійних фарб;
- пензлі для акварелі, гуаші, акрилу, олійного живопису;
- палітра – дерев'яна або пластмасова дощечка для розмішування та проб фарби;
- ємність для води (розчинника);
- мастихін для олійного живопису;
- затискач для паперу.

Також вчителю варто підготувати план занять на весь річний пленерний сезон. Наприклад, план пленерних занять може мати такі теми:

- етюди та зарисовки квітів, дерев, зображення овочів, фруктів та ягід;
- зарисовки тварин та комах в різних ракурсах;
- короткотривалі етюди мінливих станів природи та пейзажу в різних умовах освітлення (ранок, захід сонця, сонячний або похмурий день);
- паркова скульптура та малі архітектурні форми;
- швидкі зарисовки пейзажних мотивів із глибоким простором;
- багатосеансні етюди пейзажу різного часу доби;
- начерки та етюди пейзажу зі стафажем;
- архітектурні мотиви (вулички міста);
- довготривалі етюди пам'яток історії та культури.

Плани занять мають бути складені від простих завдань, із відображення загальних колірно-тональних співвідношень обраного пейзажу або його деталей, що виконуються учнями протягом кількох годин, до складних композиційних малюнків, що малюються протягом дня або навіть тривалого часу, та творчих завдань за мотивами зібраного пленерного матеріалу [32].

2.2. Форми та методи навчання живопису на пленері у закладах позашкільної освіти

До основних видів навчальних робіт на пленері, які формують образотворчі вміння, відносяться: короткотривалий і довготривалий етюд, швидкий начерк, зарисовка з натури, а для старших учнів творча композиція на основі зібраного матеріалу.

Художня робота на пленері з натури – це виконання, в основному, короткострокових етюдів, начерків, зарисовок природи. Під час роботи на пленері вчителю, залежно від завдань уроку, необхідно зосереджувати увагу саме на цих видах рисунка.

Вчителеві варто перед початком пленеру: окреслити учням мету завдання, зазначити вид роботи та особливості техніки її виконання, ознайомити з художніми матеріалами для виконання пейзажу та їх технічними можливостями, розповісти послідовність виконання етюду. Доцільно використовувати під час роботи з гуртківцями на пленері власні методичні таблиці з етапами виконання малюнків в умовах відкритого середовища. Використовуючи таблиці, як наочний матеріал, можна показати дітям процес створення художньої роботи від етапу компонування малюнка до його завершення.

Система завдань з пленеру, як уже зазначалося, має бути побудована таким чином, щоб надати можливість учням з різним ступенем художньої підготовки отримати необхідний образотворчий фаховий досвід. Завдання плануються так, щоб поступово ускладнювати теми занять, максимально урізноманітнювати типи пейзажів, станів природи.

Пленер у позашкільних навчальних закладах може збігатися з вивченням образотворчого мистецтва в школі, а може розвиватися паралельно, враховуючи специфіку пленерних занять. Заняття з пленеру проходять здебільшого в теплу пору року в межах міста: на території парків, ботанічних садів, серед цікавих міських ландшафтів.

Проводити пленерні заняття серед учнів, що не мають відповідного досвіду, особливо складно. Для учнів, що не мають досвіду роботи на пленері варто обирати затишні місця подалі від людей та транспорту, щоб адаптація до нових умов навчання пройшла максимально швидко та комфортно, бо учні до того звикли малювати в навчальних класах, в умовах розсіяного, стабільного освітлення опиняються в нових, незвичних для себе умовах.

В умовах пленеру і сонце, і небо, безумовно, впливають на сприйняття гуртківцями природного середовища. За таких умов, вже через 15-20 хвилин засліплюються очі, дитина перестає сприймати природні колірні нюанси. Тому по змозі, для роботи на пленері, варто обирати малосонячні дні, маловітряну погоду та розташувати гуртківців в тіні. Розташування в затіненому місці при м'якому освітленні, коли очі художника не засліплені яскравим сонцем, білою поверхнею паперу, а тому не напружені, допомагає учням точніше відобразити природні колірні відтінки.

Надзвичайно важливою для учнів під час роботи на пленері є діяльна допомога викладача, який не просто дає фахові поради, але й, за необхідності або на прохання гуртківця, особисто активно втручається в художній процес, допомагає учню якісно виконати завдання. Звернути увагу на помилки в роботах, допомогти уникнути, або виправити помилки – все це є першорядним завданням викладача. Успіх його роботи залежить не тільки від старанності та таланту учнів, але й від того наскільки якісно і доступно викладений матеріал, яку атмосферу створив під час навчально-творчої роботи [26].

Перший пленерний урок учителю варто провести у формі уроку-лекції де вчитель розповідає :

- що таке пленер та пленерний живопис;
- мистецтвознавчі факти з розвитку пленерного живопису та розповідає про форми роботи на пленері в історичному аспекті;
- про здобутки видатних світових і вітчизняних митців, що вплинули на становлення пейзажу;
- про особливості художньої роботи на пленері;

- про обладнання та матеріали необхідні для зручної художньої роботи на пленері;

- про оптимальні художні техніки та прийоми для кращого виконання пленерних завдань та відповідає на запитання гуртківців.

Разом з тим вчителю варто робити короткий вступний інструктаж перед початком кожного заняття на пленері. Інструктаж мусить допомогти гуртківцям осмислити поставлене завдання, дати відповідні роз'яснення. Працюючи індивідуально, або в групі, вчитель особливу увагу мусить приділити тим, хто має небагатий досвід роботи на пленері, або вперше вийшов на нього. Передусім таким учням треба допомогти з вибором зображуваного, допомогти знайти точку зору та лінію горизонту. Також на перших пленерних заняттях учням потрібно посприяти в доборі формату та розміру зображуваного.

Зазначимо, що для початківців, може стати в нагоді метод візитування [32]. Метод візитування, який широко застосовують для навчання на пленері за кордоном, полягає в тому, щоб зображувати об'єкти на пленері такого ж розміру, як формат малюнку. Пейзажний мотив повинен чітко відповідати розмірам формату для зображення. Формат повинен знаходитися чітко на рівні очей учня, щоб той міг механічно переносити побачене на малюнок. Маючи змогу тримати в полі зору природній об'єкт і формат, учень може легко порівнювати відповідність загальної композиції, розмір деталей, тон та колір зображуваного. Такий метод є ефективним для навчання гуртківців молодшого та середнього віку.

Для полегшення учням-початківцям завдання з добору формату слід обов'язково використовувати видошукач.

Під час перших виходів на природу для навчання гуртківців треба давати завдання з замальовки пейзажу з відкритим простором, де чітко прослідковується близький, середній та дальній плани. За таких умов маленьким художникам простіше дослідити різницю між планами за тоном і кольором – наближені об'єкти пейзажу сприймаються більш чітко, насиченіше, яскравіше, в теплих відтінках, а на відстані пейзаж стає розмитішим, світлішим з холодними синьо-фіолетовими відтінками.

Наступна стадія пленерної роботи – розташування об'єктів на малюнку. Необхідно від самого початку закладати в свідомість дітей засадничі принципи побудови експозиції: робота ведеться від великого до малого, від цілого до деталей. Важливу роль у побудові композиції відіграє лінія горизонту та точки сходження, перевірка та уточнення пропорцій зображуваних об'єктів. Ще одним з принципів побудови роботи є взаємозв'язок малих і великих форм, знаходження акценту, домінанти.

Оскільки палітра художника обмежена певною кількістю кольорів та градаціями тону, необхідно для більш реалістичного відображення плановості та глибини малюнка, відразу визначити у роботі найбільш темні та світлі ділянки, найбільш насичені і мало насичені кольорові об'єкти, добираючи проміжні відтінки, повсякчас, звіряючи зображуване з натурою.

Якщо етюд виконується акварельними фарбами, то робота ведеться від світлих плям до темних, а гуашшю, олією, темперою навпаки, від тіні до світла.

Основним аспектом успішної роботи на пленері є вміння цілісно сприймати природу. Специфікою пленерного живопису є те, що предмети на природі сприймаються через повітря, тому художнику треба вміти бачити колір, вміти знаходити притаманні природі ахроматичні колірні рішення. В роботі над етюдами слід з самого початку орієнтувати гуртківців на досягнення максимальної точності у відтворенні кольорових та тонових відношень, навчити врахувати фактуру предметів, характер освітлення, відстань.

Цікавим видається прийом навчання школярів колористиці, запропонований видатним художником-педагогом П. Чистяковим [6]. П. Чистяков запропонував використовувати в практиці роботи на пленері прийоми написання етюдів невеликого розміру, не більше 5x10 см. Формат етюдів не дозволяє учням прописувати деталі, а зосереджує їх на роботі з тонально-кольоровими співвідношеннями, які б забезпечили цілісність малюнку для емоційно-образного сприймання зображуваної природи. Цей метод, можна запропонувати навіть найменшим учням, які ще не вміють прописувати в малюнку деталі.

Принагідно зазначаємо, що завдання учням слід давати відповідно до їх художньої підготовки, з урахуванням вікових, фізичних та психологічних особливостей.

Окремо зауважуємо, що учням потрібно навчитися визначати домінуючий колір, відчувати його вплив на забарвлення інших предметів та їх зовнішні зміни, гармонізуючи весь малюнок в колористичній єдності, підпорядковуючи його спільному рефлексу. Вміння втілити побачене, як тонально так і колористично – визначає індивідуальний живописний стиль художника.

Для правильної передачі тонів на малюнку учнів треба відразу навчити бачити предмети в природньому середовищі розфокусованим поглядом, розвивати в дітей аконстатне бачення.

На передньому плані зелень виглядає світліше, вона більш тепла, а далі - темніша і холодніша. Червоні квіти рослин завжди світліші за їхнє листя. Наочною ілюстрацією цих особливостей у відтворенні природи може стати чорно-біла фотографія куточка природи. Аналізуючи тони на такому знімку легко пояснити дітям особливості тонових переходів, заохочувати знаходити вірні тональні рішення в навколишньому середовищі [41].

Під час пленеру слід акцентувати увагу дітей на колористичній взаємодії всіх об'єктів. Відомо, що домінуючим кольором трави й дерев у літньому пейзажі є зелений, а тому щоб не зробити такий пейзаж ядуче-зеленими треба завжди зважати на рефлекси літнього неба та межуючих об'єктів. Крім природного освітлення, від якого залежить загальний тон і колір пейзажу, необхідно враховувати колірний тон, що об'єднує всі барви зображуваної природи. Зануреність всіх предметів у світло-повітряне середовище вимагає від художника врахування відповідних перетворень їх локального кольору та винайдення оптимальних способів його художнього втілення на площині паперу. Скажімо, вранці природу наповнюють переважно золотисто-рожеві відтінки, ввечері - жовто-помаранчеві, у похмуру погоду - нейтрально-сріблясті. Поєднання різноманітних барв в спільному гармонійному колориті служить основою для створення реалістичної пейзажної картини, виконаної на пленері.

Крім того, на переднього плані листя, зазвичай, зображують вибірково, більш детально, на дальньому плані зелень групують у маси, імітуючи листя тепло холодними колірними нюансами, різноманітною фактурою, графічним силуетом гілля, узагальненим контуром тощо. Технічно, плановість у пленерних роботах, відображають різною фактурою живописних мазків, застосовуючи на близьких планах – пастозне ліплення, а на дальніх планах – прозоре прописування (лесування).

На останній стадії узагальнюють кольоротональні співвідношення, домагаються цілісності й зібраності етюдів шляхом лесування потрібних місць, підпорядкування окремих деталей цілому.

Таким чином, образотворча діяльність на пленері визначається не тільки різноманітністю самої природи, але і вмінням учнів застосовувати художні закони в відповідних техніках, матеріалах. В пленерних роботах учні виявляють своє особисте сприйняття простору та кольору зображуваного; розвивають художнє мислення, вміння створити доконаний зоровий образ.

Зasadничим принципом написання пленерного етюдів – є одночасне нанесення фарб одразу по всій площині роботи. Тому етюд починають писати з основних плям, вирішених в колірно-тональному відношенні, не фіксуючись на окремих об'єктах. Відображаючи співвідношення кольору, тону і насиченості об'єктів дальнього плану з предметами ближнього плану і оточуючих їх предметів. Колірна гармонія малюнку – основа пленерного живопису. Щоб досягти взаємодії тону планів, їх треба сприймати через передній план природи.

Працюючи на пленері слід пам'ятати, що ясним сонячним днем на природні об'єкти впливають такі джерела світла як: сонце, рефлекси, що відбиваються від інших предметів, а також світло, що віддзеркалене від неба. Якщо освітлення розсіяне, то рефлекси, певною мірою, стають не такими вираженими, а півтони ледве помітними. Ведучи роботу на пленері, учням варто враховувати закономірність: коли світло холодне – тіні теплі, коли світло тепле – тіні холодні; рефлекси від неба відтворюють на поверхнях повернутих до неба, а рефлекси, які відбиваються від оточуючих об'єктів, слід брати в тіні

об'єкта. Відповідно, рефлексії від холодного кольору – холодні, а від теплого – теплі.

Для більшої наочності роз'яснювального матеріалу, художник-викладач, може працювати поруч з учнями над самостійними етюдами, начерками та зарисовками, надихаючи та мотивуючи дітей власним прикладом, а ті в свою чергу можуть поспостерігати за роботою вчителя. Більше того, працюючи з учнями на пленері вчитель може запрошувати на свої заняття інших викладачів образотворчого мистецтва, випускників закладу позашкільної освіти попередніх років, знайомих художників, що вже досягли успіхів у художньому мистецтві. Створюючи атмосферу творчої колективної співпраці різних поколінь дозволяє вчителю додатково мотивувати вихованців, сприяти розвитку їх творчої особистості.

Спостерігаючи за роботою викладача, слухаючи його роз'яснення, учням легше позбутися типових помилок початківців. До таких належать:

- порушення колірної передачі плановості пейзажу;
- порушення тональної передачі плановості пейзажу;
- невідповідність колірно-тонального вирішення твору щодо джерела освітлення;
- невідповідність теплохолодності у зображенні елементів пейзажу;
- відсутність рефлексів;
- відсутність загальної цілісності пейзажу;
- невідповідність відображення об'єктів у воді;
- невідповідність колірної гами зображених об'єктів та їх віддзеркалення у воді;
- зображення лінії горизонту посередині формату;
- неправильне розташування головного об'єкта в композиційному центрі формату, що не відповідає закону «золотого перетину»;
- розташування об'єктів переднього плану занадто близько до краю формату;
- невідповідність зображення розміру об'єктів різних планів;
- неправильна побудова перспективи;

- порушення лінійно-конструктивної побудови предметів;
- відсутність загальної композиційної цілісності пейзажу;
- побудова композиції пейзажу симетричною та дзеркальною [32].

Як уже зазначалося, основою пленерного живопису, серед учнів закладів позашкільної освіти, є короткотривалі, односеансні етюди, начерки та зарисовки тварин, птахів, комах та складових частин пейзажу (квітів, гілля, каміння, дерев різних порід, фруктів і овочів тощо), а також зображення виразних станів доби та різноманіття природних явищ (ранок, сонячний полудень, захід сонця, туман, дощ, гроза та ін.). Живописні роботи виконуються аквареллю. Формат для виконання завдань варто обирати невеликий (орієнтовно А4), що виправдано необхідністю створення значної кількості короткотривалих живописних етюдів, швидких графічних зарисовок і начерків, а також недостатньою художньою підготовкою переважної більшості гуртківців. З набуттям досвіду, коли учні, як то кажуть «обживуться», можна пробувати виконання етюдів різними методами акварельного живопису («по-вологому», алла прима, лесування, застосування акварельних олівців), а також різними технічними прийомами (мазками, заливками, перетіканнями тощо).

У разі необхідності на пленері можна застосовувати метод вправ - багаторазове повторення якихось дій для формування чи вдосконалення художнього вміння або навички.

Послідовне логічне ускладнення навчальних завдань (від елементів пейзажу до нескладних пейзажних мотивів), охоплення широкого спектру пленерних тем для вивчення, дозволило учням відпрацювати та вдосконалити техніку виконання завдань та розширити образотворчий досвід.

На підставі викладеної методики, було розроблено пленерне заняття для учнів позашкільних навчальних закладів за темою «Мить. Парковий пейзаж» (Додаток Д).

На жаль, впровадження розробленої методики, яку планувалося апробувати під час виробничої педагогічної практики, що проходила в Центрі технічної творчості та професійної орієнтації шкільної молоді, з ряду об'єктивних причин не вдалося реалізувати в повному обсязі.

На практиці заняття проводилися разом з керівником гуртка, згідно з планом роботи гуртка, відповідно до погодних умов і епідеміологічної ситуації. Заняття проводилися в гуртку з 20 дітей віком від 6 до 11 років. В зв'язку з тим, що вийти на природу не вдалось, заняття проводились в кабінеті. Враховуючи обставини, було вирішено провести інтегрований урок на основі попередніх занять учнів. Як з'ясувалося, на одному з попередніх занять учні малювали квітку лілію.

Скориставшись кількома методами, що зібрані викладачем-практиком О. Совою [32], а саме методом роботи з пам'яті, для розвитку учнями вміння сприймати основне задля уникнення копіювання, та методом роботи та уявою, де реалізується минулий досвід для втілення його в творчій роботі. На основі цих методів, які були найбільш прийнятні для дітей цієї вікової групи, з дітьми було проведено заняття з паперопластики на основі раніше виконаної пленерної роботи - квітки лілії.

У підсумку, учні гуртка образотворчого мистецтва, під керівництвом досвідченого художника-педагога, мають, на час завершення навчання, оволодіти художніми техніками, вміти створювати, на належному професійному рівні, різноманітні творчі роботи з пленерного живопису в різних техніках та жанрах, бути здатними відображати стани природи, цілісно сприймати об'єкти довкілля.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі були опрацьовані мистецтвознавча, педагогічна та методична літератури. Проаналізовано методичні підходи навчання учнів закладів позашкільної освіти живопису на пленері. На основі зібраного матеріалу були сформовані власні методичні засади пленерного навчання, які можуть допомогти нам, як вчителю, під час опанування пленерного живопису. Також ними можуть користуватися інші вчителі образотворчого мистецтва під час проведення занять на пленері.

При дослідженні обраної теми були вирішені такі завдання:

1. Прослідковано основні етапи розвитку пленерного живопису. Систематизовано та охарактеризовано розвиток європейського пленерного живопису від часу його зародження до сьогодення. Розглянуто розвиток українського пленерного живопису, визначено його місце в світовому образотворчому мистецтві. Простежено історію пленерного живопису, як окремого жанру пейзажного живопису. Простежено вплив національних художніх шкіл на розвиток пленерного живопису в Європі та Україні. Проаналізовано різновиди пленерного рисунка, показано значення кожного з цих видів для формування художника-пленериста.

2. Виконано творчу пейзажну роботу за пленерними мотивами. Проведено композиційний та колористичний аналіз авторського пейзажу «Спогад». Виконаний авторський твір творчо цілком оригінальний основним мотивом якого є квітка мальва, продовжує українську духовну традицію, проте образ мальв був не чужим європейському мистецтву. В роботі мала місце спроба написання твору в імпресіоністичній манері, для чого використовувались техніки пастозних мазків та лесування.

3. Визначено основні форми позашкільної роботи, складено фахову та педагогічну характеристику викладача образотворчого мистецтва. На основі вивчення нормативних документів показано місце позашкільної освіти в українській освітній системі: визначено види закладів позашкільної освіти, рівні та форми позашкільної освіти. Схарактеризовано вимоги до викладача

закладу позашкільної освіти, як до фахівця педагога та художника. Спираючись на дослідження педагогів-практиків О. Шевнюк[39], І. Руденко [26], О. Сиви [31] здійснено систематизацію вимог до вчителя образотворчого мистецтва в позашкільному навчальному закладі. Встановлено, що крім фахово-педагогічних знань вчитель образотворчого мистецтва має бути культурно освіченим, мати педагогічний та мистецький хист, організаторські здібності, здатність застосувати наявні знання та вміння у самостійній діяльності.

4. Систематизовано зміст та визначено методи навчання плерному живопису у закладах позашкільної освіти. Зроблено аналіз особливостей роботи художника в умовах природнього середовища, показано значення для створення художньо довершеної роботи вміння правильно відображати лінійну та повітряну перспективу, визначати лінійні і об'ємні пропорції між предметами, підпорядковувати зображення кольоро-тональним законам. Виокремлено ті методи навчання образотворчому мистецтву в умовах плеру, які найбільш доцільно використовувати в мистецько-педагогічній практиці працюючи в закладах позашкільної освіти з гуртківцями молодшого та середнього шкільного віку. Додатково систематизовано типові помилки притаманні роботам учнів, що не мають достатньої плерної практики.

5. Запропоновано методикку опанування учнями живописного мистецтва на природі. За основу методикки взято методи, запропоновані педагогом-художником О. Совою. Проте показано, що кожен метод є лише інструментом, який варто використовувати в залежності від завдань заняття з плерного живопису, віку учнів, що вийшли на плер, або ступенем їх підготовки. Разом з тим, зроблена спроба доповнити методикку викладання плерного живопису власними методичними прийомами, які на нашу думку, розширюють педагогічні можливості викладача. Крім того, враховуючи те, що робота гуртківців в умовах природи не завжди можлива, наприклад через негоду, додатково запропонована методологічна основа для проведення інтегрованого заняття в аудиторії з використання попередніх плерних робіт учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азаркина М. А. Уроки живописи на пленере. *Новий колегіум*. Науковий інформаційний журнал. Харків. 2013. № 4. С. 50-52.
2. Барбізонська школа : URL: <https://cutt.ly/ybe2v56> (дата звернення: 24.03.2021).
3. Беда Г. В. Живопись. Учеб. для студентов пед. институтов по спец. № 2109. Черчение, изобраз. искусство и труд. Москва : Просвещение, 1986. 192 с.
4. Беда Г. В. Основы изобразительной грамоты. Москва : Просвещение, 1989. 192с.
5. Визер В. В. Живописная грамота. Основы пейзажа. Санкт-Петербург : Питер, 2007. 192 с.
6. Гинзбург И. П. П. Чистяков и его педагогическая система. Москва : Искусство, 1940. 203 с.
7. Гусева Л. Г. Програма навчальна художньо-творча практика «Пленер». Кіровоградський державний педагогічний університет імені В. Винниченка. Кіровоград, 2016. 12 с.
8. Давидов В. М. Зміст навчальної практики «Пленер» у професійній підготовці педагога-художника. Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені В. Винниченка. *Педагогічні науки*. Кропивницький : КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. Вип. 155. С. 107-111.
9. Жиров В. В. Робоча програма. Виробнича практика «Пленер». Київський університет імені Б. Грінченка. Київ, 2018. 21 с.
10. Зими́на И. О. Программа по учебному предмету пленэр. Санкт-Петербургское государственное бюджетное образовательное учреждение дополнительного образования детей. Санкт-Петербургская детская художественная школа № 17. Санкт-Петербург, 2013. 14 с.
11. Ковтун М. Ф. Мастер эпического пейзажа Александр Калам. *Искусство. Всё для учителя!* Москва, 2019. Январь. № 1 (№ 85). С. 14-18.

12. Маслов Н. Я. Пленэр. Практика по изобразит. искусству. Учеб. пособие для студен. худож.-граф. фак. пед. ин-тов. Москва : Просвещение, 1984. 112 с.

13. Музика О. Я. Пленерна практика як важливий компонент підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. *Проблеми підготовки сучасного вчителя. Збірник наукових праць*. Умань, 2012. № 2 (№ 6). С. 47–52.

14. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 р. №1243. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1243736-11?lang=ru#Text> (дата звернення: 10.04.2021).

15. Педагогіка образотворчого мистецтва: традиції, сьогодення, перспективи : програма II Міжнародної науково-практичної конференції. (Київ, 15-16 квітня 2021). Київ, НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 16 с.

16. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#n13> (дата звернення: 10.04.2021).

17. Про затвердження Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексної програми художньо-естетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах. Наказ Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України від 25.02.2004 р. № 151/11. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1_11290-04#Text (дата звернення: 10.04.2021).

18. Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.05.2001 р. № 433 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/433-2001-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.04.2021).

19. Про національну програму виховання учнівської молоді в Україні. Постанова Кабінету Міністрів України від 01.07.2004 р. № 1-7/6-98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-98601-04#Text> (дата звернення: 10.04.2021).
20. Про охорону дитинства. Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 10.04.2021).
21. Про позашкільну освіту. Закон України від 22.06.2000 р. № 1841-III (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14#Text> (дата звернення: 10.04.2021).
22. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю. Закон України від 21.06.2001 р. № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звернення: 10.04.2021).
23. Прокофьев В. Н. Импрессионизм во француз ской культуре XIX века. Камиль Коро и барбизонская школа. URL: <https://cutt.ly/zbe2OAN> (дата звернення: 19.04.2021).
24. Ракович В. В. Методика «Вільного живопису на пленері» як компонент процесу формування професійної самооцінки майбутніх художників-педагогів. *Наука-двигун прогресу*. Зб. наук. матеріалів XI Міжнародної наук.-практ. інтернет-конференції, м. Вінниця, 2017. 22 вересня. Ч. 2. С. 45-50. URL: <https://cutt.ly/lbe2JC0> (дата звернення: 9.04.2021).
25. Ростовцев Н. Н. Методика преподавания изобразительного искусства в школе. Навч.-метод. посіб. Москва : Агар, 2000. 251 с.
26. Руденко І. В. Художньо-творчі вправи як засіб формування творчої активності підлітків. *Мистецтво та освіта*. 2013. № 3 (№ 69). С. 24-28, 37.
27. Рябчук Л. В. Формування стильових уявлень майбутніх вчителів образотворчого мистецтва в процесі роботи над історичною композицією *Актуальні питання мистецької педагогіки*. Збірник наук. пр. Хмельн. гуманіт.-пед. акад. Хмельницьке, 2014. Вип. 3. С. 112-116.
28. Семешко Е. Г. Деякі особливості виконання пленерних етюдів як складової художньої освіти. *Проблеми сучасності: мистецтво, культура, педагогіка*. Зб. наук. праць Луган. держ. ін.-т культури і мистецтв. За заг. ред. В. Л. Філіппова. Луганськ : ЛДІКМ, 2010. Вип. 15. С. 217–221.

29. Сова О. С. Історико-педагогічний аналіз розвитку методики роботи на пленері. Центральноукраїнський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка. *Наукові записки*. Кропивницький : КДПУ імені В. Винниченка, 2019. Вип. 176. С. 197-201.

30. Сова О. С. Історичний огляд зародження художньої роботи на пленері. Зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. Вип. 2 (2), С. 227-235.

31. Сова О. С. Методика виконання пейзажу на пленері. Наукові праці. *Педагогіка*. Чорноморський національний університет імені Петра Могили. Миколаїв : ЧНУ імені Петра Могили, 2017. Вип. 291, Т. 303. С. 124 – 127.

32. Сова О. С. Формування художньо-педагогічних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі пленерної практики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2018. 320 с.

33. Сумченко О. М. Добірка методичних матеріалів для молодих педагогів-керівників гуртків. Блог. URL: <https://cutt.ly/6be221T> (дата звернення: 19.04.2021).

34. Черватюк В. О. Методичні рекомендації з пленерного живопису для молодих художників. *Українська академія мистецтва*. 2013. Вип. 21. С. 44–51.

35. Черватюк В. О. Пленерний живопис – невід’ємна складова художньої освіти. *Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки*. 2010. Вип. 3. С. 403-409.

36. Черній Л. Я. Пленер як важлива складова роботи над пейзажем з природи на заняттях з образотворчого мистецтва. *Педагогічний пошук*. Науково-методичний вісник. Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти. Луцьк, 2018. Вип. № 2 (98) С. 57-60.

37. Чурсіна В. І. Робота на пленері. Проблеми теорії і творчої практики. *Мистецтвознавчі та культурологічні аспекти дизайну*. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2011. № 5. С. 149-152.

38. Шевнюк О. Л. Методика навчання образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах. Навч. посіб. Київ : Освіта України, 2017. 311 с.

39. Шевнюк О. Л. Словник термінів образотворчого мистецтва. Навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 100 с.

40. Щодо методичних рекомендацій із громадянської освіти та виховання. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 09.08.2012 № 1/9-557. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-557736-12#Text> (дата звернення: 10.04.2021).

41. Яланський А. В. Композиція пейзажу як фактор ефективного розвитку художньо-образного мислення студентів. *Українська академія мистецтва*. Київ, 2014. Вип. 23. С. 18-28.

ДОДАТКИ

Додаток А

Приклади робіт художників Барбізонської школи

Рис.А.1.1. Т. Руссо «Вид на Барбізон». 1850

Рис.А.1.2. К. Кору «Дорога на Севр». 1865

Рис.А.1.3. Ж. Дюпре «Пейзаж з коровами». 1870

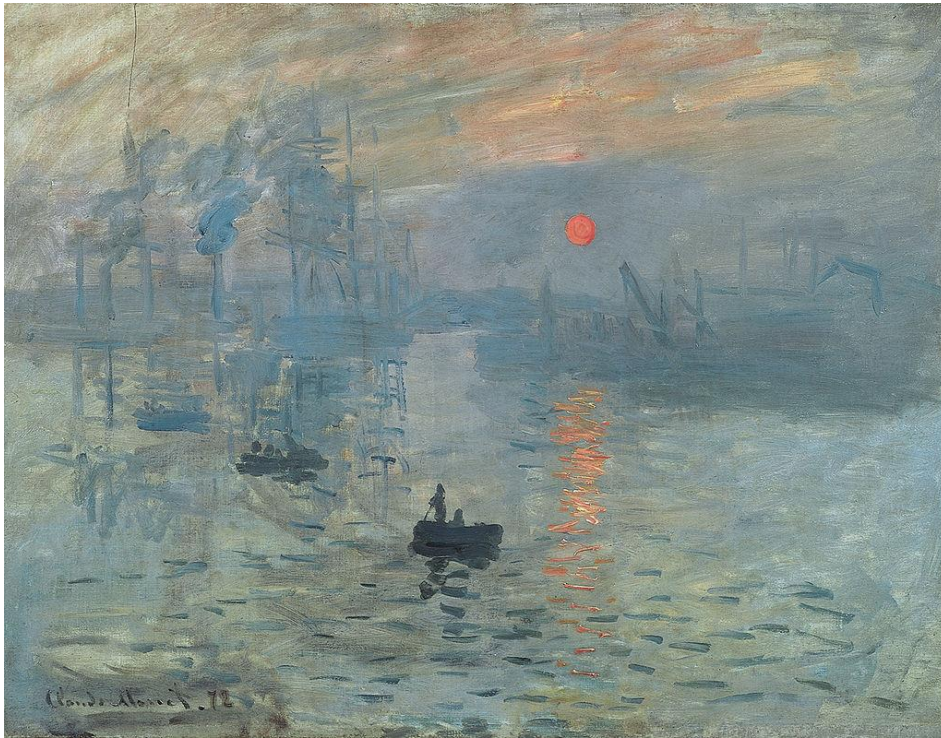
Додаток Б**Творчість художників-імпресіоністів**

Рис. Б.1.1. К. Моне «Враження. Схід сонця». 1872

Рис.Б.1.2. О. Ренуар «Збирання квітів». 1875

Рис.Б.1.3. А. Сіслей «Маленькі луга весною»,1881

Додаток В

Роботи присвячені символічній квітці - мальві

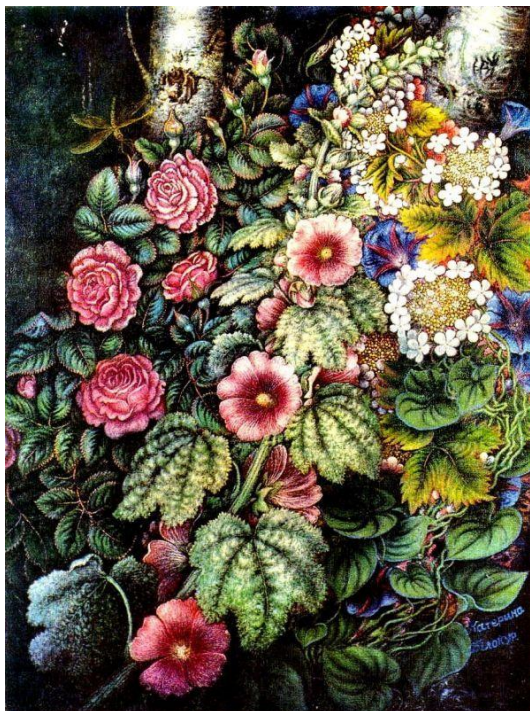

Рис.В.1.1. К. Білокур «Мальви та троянди». 1958

Рис.В.1.2. К. Білокур «Квіти за тиним». 1935

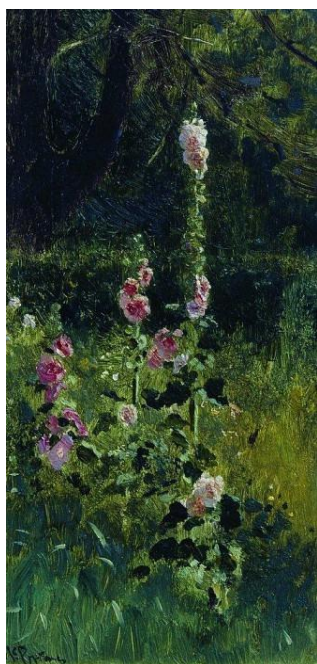

Рис.В.1.3. І. Рєпін «Мальви». 1880

Рис.В.1.4. Є. Волков «Український пейзаж з хатою». 1910

Рис.В.1.5. К. Моне «Сад. Мальви». 1877

Рис.В.1.6. Г. Клімт «Садова доріжка з курами». 1916

Рис.В.1.7. Н. Полуян-Внукова «Мальви біля тину». 2009

Рис.В.1.8. Н. Полуян-Внукова «Мальви під вікном». 2008

Рис.В.1.9. Н. Полуян-Внукова «Мальви біля двору». 2007

Додаток Г

Робота над авторським пейзажем «Спогад»

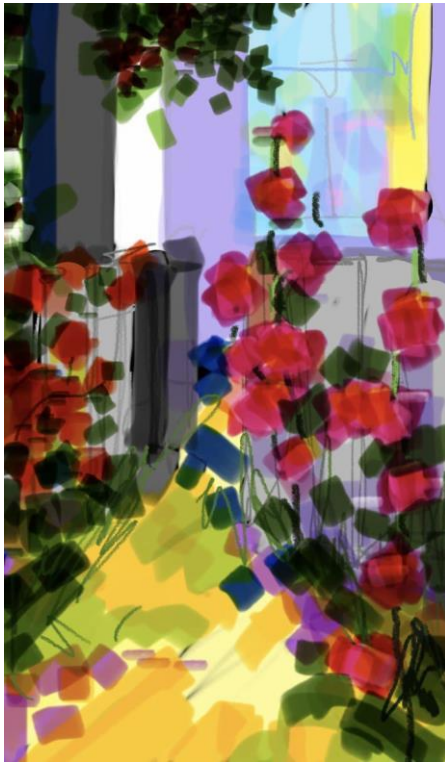

Рис.Г.1.1. Ескіз. Варіант 1

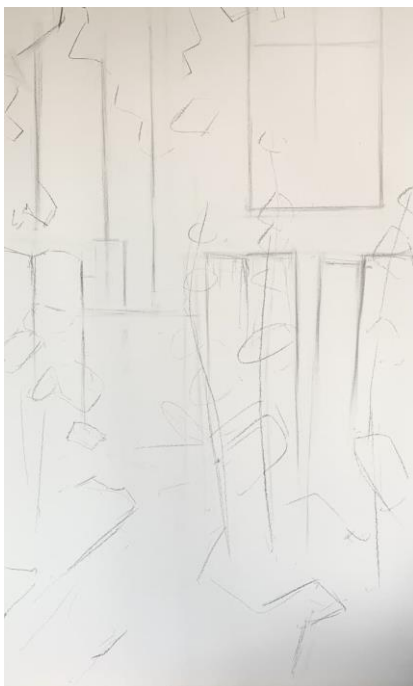
Рис.Г.1.2. Ескіз. Варіант 2.
Затверджений варіантРис.Г.1.3. Стадія компонування.
Перенесення ескізу на полотно

Рис.Г.1.4. Початок роботи в кольорі

Рис.Г.1.5. Віднаходження колірно-тональних співвідношень

Рис.Г.1.6. Уточнення співвідношень за кольором і тоном

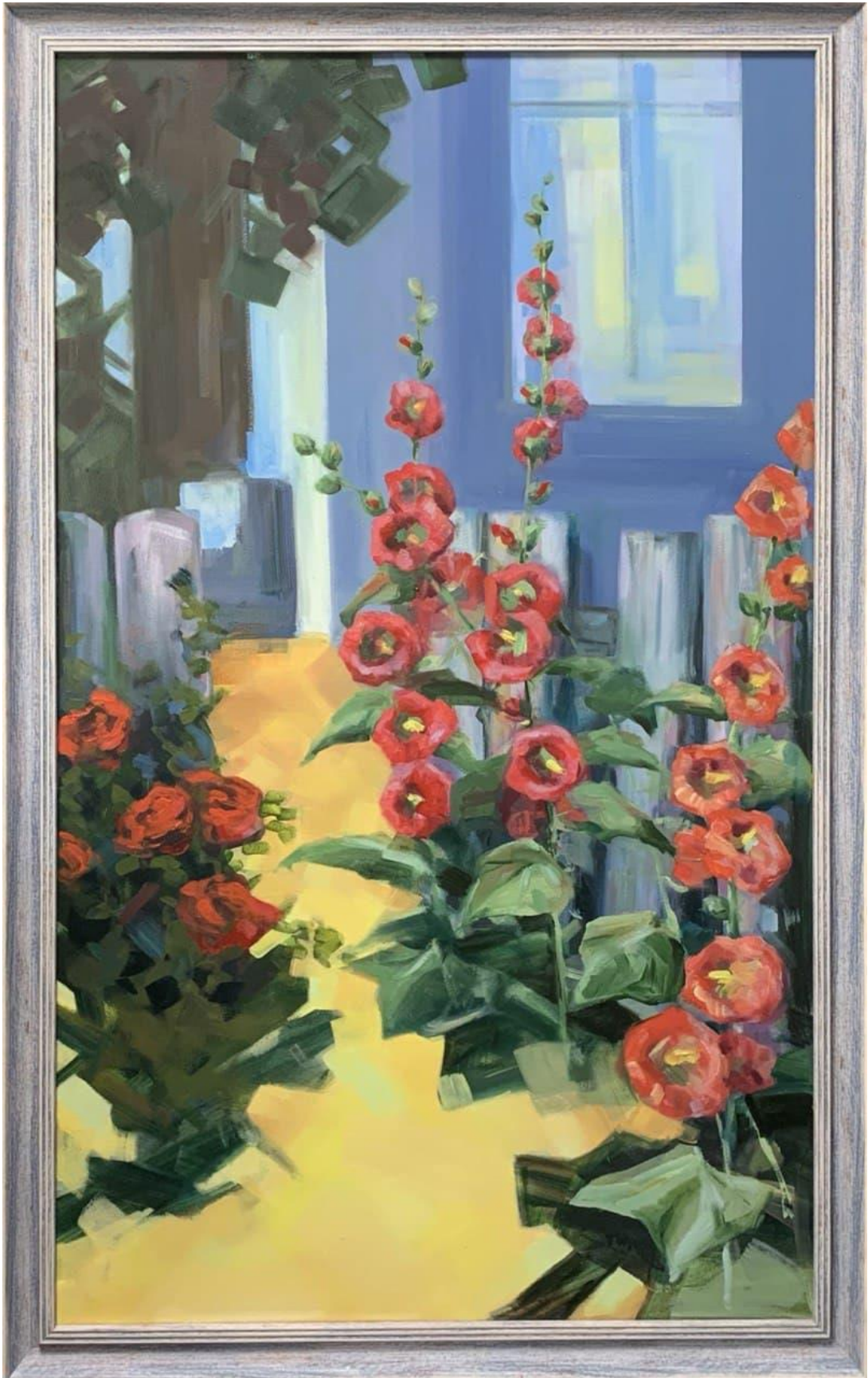

Рис.Г.1.7. Завершена работа. Пейзаж «Спогад». 2021

Додаток Д

Урок

Для більшості людей, що мешкають в містах, парки – це доступне, для щоденного відпочинку місце, де за бажанням кожен може відпочити від турбот, міської метушні, не виїжджаючи за місто. Парк – обмежена земельна ділянка, засаджена рослинністю природно, або штучно. Тому, при розробці заняття з пленеру, для учнів закладів позашкільної освіти, нами обрано тему пленерного пейзажу «Мить. Парковий пейзаж».

Під час заняття, діти мають можливість виконати ландшафтний пейзаж міського парку, замальовки для мікропейзажу. Повторити основи та етапи написання пейзажу з натури. Засвоїти навички малювання дерев, квітів та стежок.

Бажані погодні умови, на час проведення пленеру - тепла, безвітряна погода, сонце в легкій поволоці. Розташування вихованців, залежно від сонця, також відіграє роль. Щоб не напружувати, не засліплювати очі променями сонця, вихованців бажано розташувати в тіні розлогого дерева.

Тема заняття: пленерний пейзаж «Мить. Парковий пейзаж»

Мета заняття:

Дидактична: навчити використовувати сформовані навички, зі створення пейзажної картини паркового ландшафту на практиці, в умовах пленерного живопису, поглибити та закріпити знання з композиційної побудови пейзажу, колористики, створити пейзаж на основі побаченого.

Виховна: розвинути здібності та увагу, виховати естетичне сприйняття навколишнього світу через спостереження, інтерес до образотворчого мистецтва, любов та шанобливе ставлення до природи.

Розвивальна: розвинути творчу уяву, розвинути вміння працювати гуашшю, вміння правильно передавати простір, перспективу, колористично-тональне співвідношення.

Очікуваний результат: діти повинні знати композиційні та колористичні особливості ведення роботи на пленері, вміння створювати композиційно та колористично обґрунтований пейзаж паркової архітектури.

Обладнання: планшет, палітра, скоч, папір А4, папір 5х10 см, гуаш, синтетичні пензлі, ємність для води, розкладний стілець, видошукач, методична таблиця.

Тип заняття: урок формування навичок і вмінь

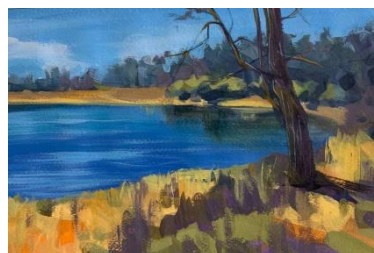
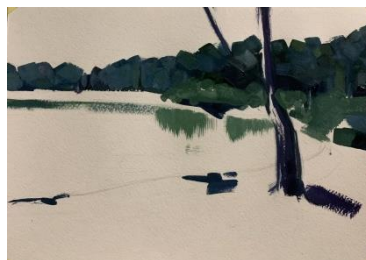
Хід заняття

Заняття на пленері «Мить. Парковий пейзаж» проводиться для дітей віком 12-16 років, з метою творчого застосування знань та вдосконалення вмінь з пленерного живопису.

Місце проведення: куточок міського парку. Місце пленеру вчителем підбрано заздалегідь. Композиція з відкритим пейзажем, галявина з деревом на передньому плані.

Тривалість заняття: 1,5-2 години, 3 сеанси з малювання по 20 хвилин, перерви між сеансами по 10 хв.

- I. Організаційна частина заняття**
- II. Повідомлення теми і мети заняття.**
- III. Актуалізація опорних знань.**
- IV. Мотивація навчально-пізнавальної діяльності.**
- V. Практична робота.**
- VI. Підсумок та узагальнення.**

Перед початком заняття вчитель проводить коротку вступну лекцію (5-10 хвилин), де ознайомлює з завданням пленерного малюнку.

Вчитель наголошує, що перед написанням етюду, для пошуку вдалої композиції, знадобиться картонна рамка - видошукач, який допомагає художникам відсіяти зайві елементи композиції, концентруючи увагу на головному. Вчитель пропонує учням самостійно, за допомогою видошукача, вибрати точку зору для подальшої роботи.

Вчитель нагадує основні принципи та етапи ведення роботи над малюнком, з використанням методичної таблиці, підготовленої вчителем заздалегідь. Написання роботи має виконуватись одночасно на всій площині формату.

Перед виконанням повноформатної роботи, учням запропоновано намалювати етюд, розміром 5x10см, за прийомом П. Чистякова, для вирішення загального колірно-тонального співвідношення пейзажу. Вчитель дає роз'яснення, щодо вимог до таких етюдів, тривалість виконання яких - 2 хв. За цей час необхідно лише побачити та перенести на аркуш паперу локальні плями побаченого, співвідношення кольору і тону. Для правильної передачі тонів на

малюнку учням треба нагадати, про вміння бачити предмети в природньому середовищі розфокусованим поглядом, розвиваючи в дітях аконстатне бачення.

Для більшої наочності, викладач працює поруч з учнями над самостійними етюдами, начерками та зарисовками, надихаючи та мотивуючи дітей власним прикладом, а ті в свою чергу можуть поспостерігати за роботою вчителя.

У разі необхідності, можна повторити вправу з етюдом. Багаторазове повторення дій - вдосконалює художні вміння та навички.

Після чого, учням дозволяється перейти до роботи на великому форматі. Учні виконують пейзажна цупкому папері форматом А4.

Під час виконання учнями роботи, вчитель уважно спостерігає за їх роботою, дає в разі потреби поради по суті помилок, зрідка допомагає безпосередньо.

В перервах між сеансами, дозволяє учням активно рухатись, спонукає до обміну враженнями, щодо малюнків, допомагає методичними та технічними порадами, за можливості, розповідає дітям про художників майстрів пленеру, або, наприклад про «ліричний пейзаж».

По закінченню пленерного заняття, вчитель проводить індивідуальний аналіз кожної роботи, вказує на помилки, виділяє вдалі художні рішення. На останок, дає узагальнюючий перелік типових помилок, що допустились на цьому пленерному занятті, вказує на способи їх уникнення.

Додаток Ж

Захід «Чарівна лілія»

Мета заходу:

Навчальна: пригадати та закріпити знання учнів з паперопластики, розширити та систематизувати поняття дітей по прийомах роботи з папером, удосконалення роботи дітей зі створення напівоб'ємних фігур в техніці аплікація.

Розвивальна: розвинути спостережливість та пам'ять, конструктивне мислення, активізувати творчу ініціативу, комунікативні уміння і навички дітей, моторику рук, охайність, вміння контролювати свою діяльність самостійно.

Виховна: виховувати естетичні смаки, любов та прагнення до творчості.

Форма проведення заходу — позакласний, позаурочний, загальношкільний, районний, міський, всеукраїнський, зарубіжний, мінігруповий, груповий, гуртковий, майстер-клас, творча майстерня (ворк-шоп), мобі-флеш, хепенінг, перформанс (потрібне підкреслити).

Інше: квест, гра-змагання.

Обладнання: кольоровий картон А4, кольоровий папір А4, ножиці, клей, фломастери, олівці.

План сценарію позакласного заходу

№ з/п	Етапи проведення заходу
1	Визначення теми і мети заходу.
2	Планування заходу. Підготовка матеріалу, наочності та завдань.
3	Психологічна підготовка учнів до заходу. Організація та проведення першого етапу виховного заходу.
4	Підготовка та проведення другого етапу заходу.
5	Аналіз виховного заходу.

ХІД ПРОВЕДЕННЯ

Захід «Чарівна лілія» проводиться для учнів 4-х класів, з метою закріплення вивченого матеріалу та систематизації знань з техніки аплікації.

I. Організаційний момент.

- Доброго дня діти. Перевірте свою готовність до заняття. На столі у вас має бути кольоровий картон, папір, ножиці, клей, фломастери та олівці.

II. Повідомлення теми та мети уроку.

- Сьогодні на занятті ви навчитесь виготовляти напівоб'ємну аплікацію з паперу «Чарівну лілію» освоїте новий спосіб наклеювання паперу, а також навчитесь скручувати трубочки з паперу.

III. Актуалізація опорних знань та мотивація навчальної діяльності.

- Діти, давайте пригадаємо, що таке аплікація? (Аплікація - це накладання деталей на основу)
- Які існують різновиди аплікацій (за змістом)? (Предметна, сюжетна, декоративна)
- Яка аплікація вважається об'ємною? (та, що виступає над поверхнею основи)

IV. Правила техніки безпеки.

- Діти давайте пригадаємо техніку безпеки роботи з ножицями? (Працювати тільки з справними, загостреними ножицями; працювати з ножицями тільки на своєму робочому місці; стежити за рухом лез під час роботи; ножиці класти кільцями до себе; подавати ножиці кільцями вперед; не залишати ножиці відкритими; не грати з ножицями; використовувати ножиці за призначення).

- А хто знає правила роботи з клеєм? (При роботі з клеєм, якщо це необхідно, потрібно користуватися пензликом; брати ту кількість клею, яка потрібна для виконання роботи на даному етапі; клей наносити рівномірно від середини аркуша до країв; краї треба завжди добре змащувати; коли папір намащений клеєм, треба трохи почекати, щоб папір розмок і розтягнувся, інакше будуть небажані складки; потрібну деталь потрібно спочатку приміряти, а тільки потім намащувати клеєм і клеїти; надлишки клею необхідно прибирати

серветкою, обережно притискаючи її; пензлик і руки після роботи добре вимити з милом).

Молодці!

V. Аналіз зразка виробу.

На сьогоднішнє заняття я вам принесла квітку - лілію, давайте ж її розглянемо та порівняємо з іншими квітами. А тепер, уважно роздивіться виріб:

- Що зображено на площині? Як вона виготовлена? (Лілія – виконана в техніці напівоб’ємна аплікація)
- Скільки пелюсток має квітка? (Шість)
- Яким способом виготовленні пелюстки з листям, стебло, тичинки? (Пелюстки – симетрично вирізані, стебло скручене, тичинка – скручена нарізана бахромою)
- Як потрібно комбінувати колір основи та аплікації? (Біле на кольоровому, або навпаки)
- Як наклеєні пелюстки? (куточками, середина не проклеїна, вигнута назовні)

VI. Практична робота.

Розглянувши живу квітку, ми можемо приступити до роботи над аплікацією. Беремо папір (А4 формату) та згинаємо на 3 рівні частини, на кожній частині паперу малюємо 2 видовжені пелюстки та вирізаємо їх, має вийти 6 пелюсток. За бажанням краї можна надірвати, щоб пелюстки були «кучеряві». Беремо зелений папір і за таким самим принципом вирізаємо листя квітки, приблизно 10 шт. Вирізаємо смужку зеленого паперу і за допомогою олівця скручуємо її, отримаємо стебло квітки. Вирізаємо смужку жовтого паперу і нарізаємо бахрому, після чого скручуємо її, так отримуємо тичинку. Пальчиками, або ножицями закручуємо бахрому назовні. Квітка лілії має певний візерунок на пелюстках та листі, для зображення його беремо олівці чи фломастери. Після того як намалювали фактуру листя на вирізаних деталях, добираємо колір основи для аплікації під колір квітки. Відмічаємо на картоні приблизний центр майбутньої квітки, після чого намащуємо куточок пелюстки, та клеїмо до відміченого центру. Для початку наклеїмо три пелюстки до центру,

рівновіддалені одна від другої, далі, припіднявши середину пелюстки, щоб середина не приклаїлась, клеїмо іншу сторону пелюстки. Так само робимо і з іншими трьома пелюстками, але розмістивши їх між попередніми. Клеїмо стебло та тичинку. Для створення більш складної рослинної композиції, можемо зробимо ще відгалуження від стебла та приклеїмо ще одну квіточку. Наклеюємо по тому самому принципу, що й пелюстки, листя квітки. Довершеності аплікації дає оформлення її в рамочку, скрученої зі смужок паперу.

VII. Підбиття підсумків.

- Діти, чого ми навчилися на сьогоднішньому занятті, який вид аплікації ми використали? (Напівоб'ємна аплікація)
- Молодці, з завданням всі чудово впорались! А ще, мені на стільки подобаються ваші роботи, що пропоную влаштувати з них виставку. Вашу творчу працю мають побачити та оцінити інші. (Так!)

Наочність: Ілюстрація, жива квітка (лілія), зразок готової аплікації

Література:

1. Шиян Т.М. Аплікація як вид художнього оздоблення виробів. 7 с. URL: <http://lebedyn-school5.narod.ru/predmet/shiyan/5.pdf>
2. Єгорова М.В. Об'ємная апликация из бумаги «Ёжик из бумажных полос»: конспект урока для учащихся 3 класса. URL: <https://intolimp.org/publication/konspiekt-uroka-obiomnaia-applikatsiia-iz-bumaghi-iozhik-iz-bumazhnykh-polos.html>
3. Лемешева Н.А. Міжпредметні зв'язки та інтеграція мистецтв як засіб розвитку художньої творчості вихованців на заняттях гуртка "Художня студія". 2014 р. URL: <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-6305A3D4B8593/list-a3bb513f26>
4. Богатчук Т.В. Об'ємна аплікація з паперу: методична розробка. 26.03.2020. URL: <https://vseosvita.ua/library/obemna-aplikacia-iz-paperu-362722.html>
5. Чарівні перетворення паперу: Творча майстерня для вихователів району за темою. Амвросіївка: ДНЗ № 4. 20 с. URL: https://amvrmk.ucoz.ru/pedagogichna/DNZ/24_9_.pdf

